

УДК 159.9

ГЕНДЕРНО-ВІКОВЕ ПОРІВНЯННЯ ТИПІВ ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ ОСІБ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ

Шапран Т.М., асистент кафедри теоретичної психології та психології розвитку
Житомирський державний університет імені Івана Франка

У статті представлено емпіричне підтвердження моделі внутрішнього конфлікту особистості. Порівнюються особливості видів внутрішніх конфліктів осіб раннього та зрілого юнацького віку. Виявлено та проаналізовано гендерні, вікові та статеві особливості внутрішніх конфліктів осіб юнацького віку.

Ключові слова: внутрішньоособистісний конфлікт, гендер, маскулінний тип, фемінний тип, андрогінний тип, типи внутрішніх конфліктів, рання юність, зріла юність.

В статье представлено эмпирическое подтверждение модели внутреннего конфликта личности. Сравниваются особенности видов внутренних конфликтов лиц раннего и зрелого юношеского возраста. Выявлены и проанализированы гендерные, возрастные и половые особенности внутренних конфликтов лиц юношеского возраста.

Ключевые слова: внутриличностный конфликт, гендер, маскулинный тип, феминный тип, андрогенный тип, типы внутренних конфликтов, ранняя юность, зрелая юность.

Shapran T.M. GENDER AND AGE COMPARISON OF INTERNAL PERSONAL CONFLICTS TYPES IN ADOLESCENTS

This article provides empirical confirmation of internal personal conflict model and comparison of specifics of internal personal conflict types in early juvenile age and mature adolescents. Specifics related to gender, age and sex of adolescents experiencing internal conflicts were determined and analyzed.

Key words: internal personal conflict, gender, masculine type, feminine type, androgenic type, types of internal conflicts, early adolescence, mature adolescence.

Проблема дослідження конфліктів є традиційною для психологічної науки. У різні часи в межах різноманітних психологічних шкіл питання боротьби внутрішніх суперечностей вивчалось науковцями в межах різних наукових галузей. З.Фрейд, Е. Еріксон, К. Роджерс, А. Маслоу, Л. Фестингер, К. Левін, В. Франкл, Е. Фромом, Е. Берн, Я. Морено – ось неповний перелік зарубіжних учених, які у своїх працях приділяли увагу розгляду конфліктів, чинників, умов їх виникнення та можливих способів подолання. Серед вітчизняних учених варто згадати доробки О.М. Леонтьєва, Л.І. Божович, Б.В.Зейгарник, Н.В. Гришиної, А.Я. Анцупова, А.І. Шипілова та О.Б.Фанталової.

Незважаючи на чисельні дослідження різних видів конфліктної взаємодії особистості, єдиної класифікації типів внутрішньоособистісних конфліктів досі не існує. Це пов'язано з тим, що класифікацію внутрішніх конфліктів науковці здійснюють на основі різноманітних чинників. Найбільш ґрунтовна класифікація внутрішніх конфліктів представлена у праці А.Я. Анцупова та А.І.Шипілова [1]. Свою класифікацію дослідники здійснили на основі аспектів ціннісно-мотиваційної сфери особистості та виокремили наступні види внутрішніх конфліктів: мотиваційний, моральний, рольовий, адаптаційний, невротичний, конфлікт нереалізованого бажання та конфлікт неадекватної самооцінки. Проте зазначена класифікація не є вичерпною, оскільки вона охоплює

виключно ціннісно-мотиваційну сферу особистості.

Беручи до уваги вищезазначене, нами була створена трирівнева модель внутрішнього конфлікту особистості [6]. Відповідно до якої будь-який внутрішній конфлікт особистості може актуалізуватися на одному з трьох рівнів: когнітивному, конативному чи афективному. У свою чергу кожен із зазначених рівнів може бути виявлений через відповідну триєдність бажань, можливостей та потреб особистості. Таким чином, розглядаючи когнітивні, поведінкові та афективні бажання особистості, ми можемо виділити одну з основ ядра внутрішнього конфлікту, а саме – «Я-ідеальне» (див. рис. 1).

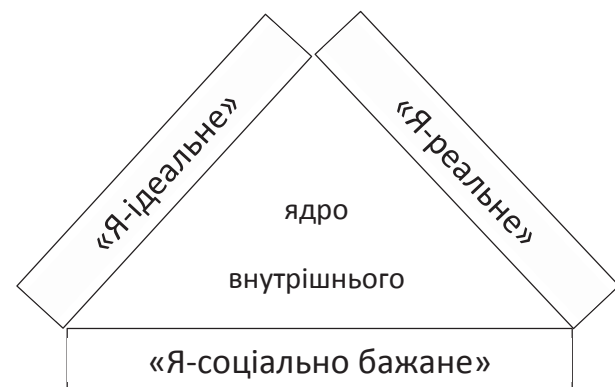

Рис. 1. Ядро внутрішньоособистісного конфлікту

При аналізі когнітивних, поведінкових та афективних можливостей особистості ми виявляємо ще одну структурну основу ядра внутрішньоособистісного конфлікту – «Я-реальне». Досліджуючи притаманні особистості когнітивні, поведінкові та афективні потреби, ми виділяємо у структурі ядра внутрішнього конфлікту «Я-соціально бажане».

Таким чином, зважаючи на феноменологію Я-концепції особистості та описану нами трирівневу модель внутрішнього конфлікту [6], можемо стверджувати, що ядро внутрішнього конфлікту (див. рис.1) утворюється під впливом тиску на особистість трьох складових: «Я-реального», «Я-ідеального» та «Я-соціально бажаного». Причому за визначенням внутрішньоособистісного конфлікту К. Левіна [3, с. 165] тиск вищезгаданих трьох складових має бути одночасним, протилежно спрямованим та рівним за значенням.

Аналіз взаємодії складових ядра внутрішнього конфлікту дає можливість виокремити типи внутрішньоособистісних конфліктів (див. рис. 2).

Так, при одночасному впливі на особистість рівних за значенням і протилежно спрямованих прагнень та можливостей виникає внутрішньоособистісний конфлікт типу «Я-ідеальне»-«Я-реальне», при боротьбі рівних за значенням і протилежно спрямованих можливостей і потреб виникає внутрішньоособистісний конфлікт типу «Я-реальне»-«Я-соціально бажане», а при одночасній протидії бажань і потреб – внутрішній конфлікт типу «Я-ідеальне»-«Я-соціально бажане».

Аналіз сучасної наукової літератури показав, що переважна більшість дисертаційних досліджень внутрішньоособистісних конфліктів базується на методиках російської дослідниці О.Б. Фанталової [5], яка запропонувала комплекс методик, метою яких є діагностика домінуючих цінностей і конфліктів особистості, а також способів їх емоційної переробки, що

у свою чергу відображають глибоку індивідуальність та специфічність функціонування психологічного захисту. Проте зазначений комплекс методик не дає змоги диференціювати різновиди внутрішньоособистісних конфліктів, що унеможливорює їх класифікацію.

Саме тому, відповідно до створеної моделі внутрішнього конфлікту особистості [6], нами була здійснена спроба емпіричної перевірки типів внутрішньоособистісних конфліктів відповідно до трьох складових ядра внутрішнього конфлікту «Я-ідеальне», «Я-реальне» і «Я-соціально бажане» у осіб, які мають різні статево-рольові типи особистості.

Дослідження проходило у два етапи. На першому етапі визначалась гендерна приналежність досліджуваних. На другому – діагностувалась наявність внутрішньоособистісних конфліктів між структурними компонентами ядра внутрішнього конфлікту.

Дослідження проводилося на базі будівельного та архітектурного відділень Будівельного коледжу Житомирського національного агро-екологічного університету, соціально-психологічному, природничому факультетах та навчально-науковому інституті педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. Загальна вибірка дослідження становить 439 респондентів, із них 217 осіб раннього юнацького та 222 особи зрілого юнацького віку.

Для діагностики гендерної приналежності досліджуваних нами було обрано методичку «Статево-рольовий опитувальник» Сандри Бем [2]. Узагальнені результати гендерного розподілу респондентів подано у таблиці 1.

Таким чином, за результатами першого етапу дослідження виявлено, що маскулітний тип особистості переважає серед хлопців віку ранньої юності, а фемінний та андрогінний типи особистості – серед дівчат віку зрілої юності.

Отримані результати можуть бути спричинені тим, що вибірка чоловічої статі ранньої

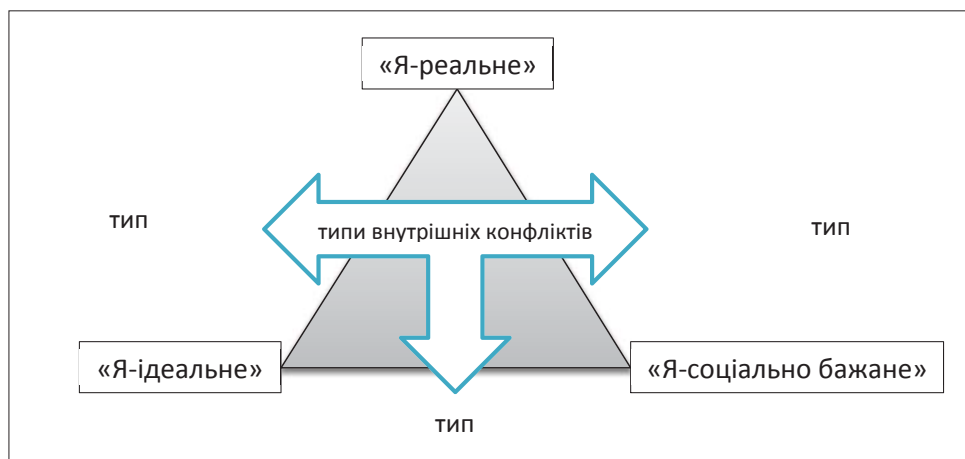

Рис. 2. Типи внутрішніх конфліктів особистості

Таблиця 1

Гендерний розподіл досліджуваних (в абсолютних показниках)

стать		хлопці			дівчата		
		маскулінний	фемінний	андрогінний	маскулінний	фемінний	андрогінний
вік	рання юність	40	34	36	35	38	34
	зріла юність	37	35	36	34	42	38

Таблиця 2

Гендерне порівняння типів внутрішньоособистісних конфліктів у осіб раннього юнацького віку

стать		хлопці						дівчата						загалом
		«Я _і »-«Я _р »		«Я _р »-«Я _{сб} »		«Я _і »-«Я _{сб} »		«Я _і »-«Я _р »		«Я _р »-«Я _{сб} »		«Я _і »-«Я _{сб} »		
тип внутрішнього конфлікту	к-ть	тип особистості		тип особистості		тип особистості		тип особистості		тип особистості		тип особистості		
		п	%	п	%	п	%	п	%	п	%	п	%	
маскулінний		33	83	9	23	21	53	28	80	12	34	26	74	129
фемінний		12	35	26	76	32	94	35	92	8	21	16	42	129
андрогінний		14	39	27	75	18	50	32	94	24	71	13	38	128

Примітки: «Я_і» – «Я-ідеальне», «Я_р» – «Я-реальне», «Я_{сб}» – «Я-соціально бажане».

юності була сформована серед студентів-будівельників. Обрана робітнича спеціальність та той факт, що переважна більшість студентів цієї вибірки до вступу у вищий навчальний заклад проживала у сільській місцевості, і вплинуло на розвиток особистості за маскулінним типом. Що стосується розподілу високих показників фемінного та андрогінного типів у дівчат зрілого юнацького віку, то, очевидно, ці результати зумовлені фактом формування вибірки за рахунок студентів гуманітарного профілю навчання та більшої експресивності дівчат, порівняно з хлопцями.

З метою виявлення внутрішньоособистісних конфліктів між трьома площинами ядра внутрішнього конфлікту, а саме: між «Я-ідеальним» і «Я-реальним», між «Я-реальним» і «Я-соціально бажаним» та між «Я-ідеальним» і «Я-соціально бажаним» – нами було модифіковано методику дослідження самооцінки особистості С. Будассі, інтегровану Ю. Кисельовим [4].

Як відомо, окреслена методика призначена для кількісного дослідження рівня адекватності самооцінки шляхом ранжування властивостей особистості із запропонованого сталого переліку. Адекватність рівня самооцінки визначається співвідношенням між «Я-ідеальним» і «Я-реальним». Оскільки ми говоримо про існування триєдиної структури ядра внутрішньоособистісного конфлікту, робимо припущення, що існують розбіжності не лише між «Я-ідеальним» і «Я-реальним», але є певні суперечності і між цими двома структурами та «Я-соціально бажаним». Це припущення дозволило нам модифікувати методику дослідження самооцінки

особистості С. Будассі, інтегровану Ю. Кисельовим, введенням ще однієї шкали для ранжування властивостей особистості «Я-соціально бажане». Таким чином, досліджуваним додатково пропонувалося проранжувати властивості особистості відповідно до того, якими б хотіли бачити їх значущі для них люди (батьки, друзі, кохана людина). Оскільки методика передбачає чотириохривне кількісне представлення самооцінки, а саме: «неадекватно занижена самооцінка», «занижена самооцінка», «адекватна самооцінка» та «неадекватно завищена самооцінка», вважатимемо, що наявність внутрішньоособистісного конфлікту одного з трьох визначених нами типів буде виявлена при отриманні показників неадекватно заниженої та заниженої самооцінки.

Результати гендерного розподілу типів внутрішніх конфліктів у осіб раннього юнацького віку подано у таблиці 2.

За результатами дослідження виявлено, що у «маскулінних» осіб раннього юнацького віку найбільше виникає внутрішніх конфліктів типу «Я-ідеальне»-«Я-реальне»: 83% – у хлопців та 80% – у дівчат. Найнижчі показники внутрішніх конфліктів у межах цього гендерного розподілу виявлені за типом конфлікту «Я-реальне»-«Я-соціально бажане»: 23% – у осіб чоловічої та 34% – у осіб жіночої статі. Це єдиний гендерний тип особистості раннього юнацького віку, показники типів внутрішніх конфліктів якого співпадають у дівчат та хлопців.

У «фемінних» хлопців переважають внутрішні конфлікти типу «Я-ідеальне»-«Я-соціально бажане» – 94% респондентів. А у «фемінних» дівчат – тип «Я-ідеальне»-«Я-реальне» (92%).

Найнижчі показники внутрішніх конфліктів у осіб фемінного типу особистості розподілилися наступним чином: у осіб чоловічої статі – це показники внутрішнього конфлікту типу «Я-ідеальне»-«Я-реальне» (35%), а у осіб жіночої статі – це конфлікт типу «Я-реальне»-«Я-соціально бажане» (21%).

Що стосується андрогінного типу особистості, у хлопців раннього юнацького віку найбільші показники було виявлено серед типу внутрішніх конфліктів «Я-реальне»-«Я-соціально бажане» (75%), а у дівчат – серед внутрішніх конфліктів типу «Я-ідеальне»-«Я-реальне» (94%).

Отже, за результатами дослідження серед 217 осіб загальної вибірки раннього юнацького віку маскулінний та фемінний ґендерні типи респондентів зробили по 129 виборів внутрішньоособистісних конфліктів, а андрогінний тип – 128. Хлопці не надали перевагу одному типу внутрішнього конфлікту, натомість дівчата усіх ґендерних типів виявили високі показники конфлікту «Я-ідеальне»-«Я-реальне».

Таким чином, за результатами цього етапу дослідження серед осіб ранньої юності виявлено загальні високі показники внутрішніх конфліктів у всіх ґендерних типів.

На наступному етапі було досліджено ґендерний розподіл типів внутрішніх конфліктів у осіб зрілого юнацького віку (таблиця 3).

За результатами дослідження виявлено, що серед чоловічої вибірки зрілої юності маскулінного статеворольового типу особистості переважає внутрішній конфлікт типу «Я-ідеальне»-«Я-соціально бажане» (38%), а серед жіночої вибірки цього статеворольового типу особистості – внутрішній конфлікт типу «Я-реальне»-«Я-соціально бажане» (71%). Найнижчі показники внутрішніх конфліктів у межах цього ґендерного розподілу у хлопців виявлені за типом конфлікту «Я-реальне»-«Я-соціально бажане» (16%), а у дівчат – за типом конфлікту «Я-ідеальне»-«Я-реальне» (47%).

У осіб зрілої юності фемінного статеворольового типу особистості серед вибірки чоловічої статі переважають внутрішні конфлікти

типу «Я-реальне»-«Я-соціально бажане» – 77% респондентів, на відміну від жіночої вибірки, де в межах цього ґендеру переважає внутрішній конфлікт типу «Я-ідеальне»-«Я-реальне» – 52% респондентів. Найнижчі показники внутрішніх конфліктів у осіб фемінного типу особистості розподілилися наступним чином: у осіб чоловічої статі – це показники внутрішнього конфлікту типу «Я-ідеальне»-«Я-реальне» (51%), а у осіб жіночої статі – це конфлікт типу «Я-ідеальне»-«Я-соціально бажане» (29%).

Андрогінний статеворольовий тип особистості – єдиний ґендерний тип особистості зрілого юнацького віку, показники типів внутрішніх конфліктів якого співпадають у осіб обох статей. Так, і хлопці (69%), і дівчата (68%) виявили найвищі показники типу внутрішнього конфлікту «Я-ідеальне»-«Я-реальне», а найменші показники були виявлені у внутрішніх конфліктах типу «Я-ідеальне»-«Я-соціально бажане» – у 53% та 45% респондентів відповідно. Причому показники типів внутрішніх конфліктів «Я-реальне»-«Я-соціально бажане» та «Я-ідеальне»-«Я-соціально бажане» у дівчат мають однакову виявлену кількість – 45%.

Отже, за результатами дослідження серед 222 осіб загальної вибірки зрілого юнацького віку респонденти маскулінного типу зробили найменшу кількість виборів внутрішньоособистісних конфліктів – 94, респонденти фемінного типу – 119 виборів, а андрогінного типу – найбільшу кількість – 127 виборів. Хлопці не надали перевагу одному типу внутрішнього конфлікту, натомість дівчата фемінного та андрогінного статеворольового типу особистості виявили високі показники конфлікту типу «Я-ідеальне»-«Я-реальне».

Таким чином, за результатами нашого дослідження серед осіб зрілого юнацького віку у порівнянні з особами у віці ранньої юності виявлено найбільшу розбіжність між показниками внутрішнього конфлікту маскулінного статеворольового типу та найменшу розбіжність між показниками андрогінного статеворольового типу особистості (див. рис. 3).

Таблиця 3

Ґендерне порівняння типів внутрішньоособистісних конфліктів у осіб зрілого юнацького віку

стать	хлопці						дівчата						загалом
	«Я _і »-«Я _р »		«Я _р »-«Я _{сб} »		«Я _і »-«Я _{сб} »		«Я _і »-«Я _р »		«Я _р »-«Я _{сб} »		«Я _і »-«Я _{сб} »		
тип внутрішнього конфлікту													
к-ть													
тип особистості	п	%	п	%	п	%	п	%	п	%	п	%	
маскулінний	12	32	6	16	14	38	16	47	24	71	22	65	94
фемінний	18	51	27	77	22	63	22	52	18	43	12	29	119
андрогінний	25	69	23	64	19	53	26	68	17	45	17	45	127

Примітки: «Я_і» – «Я-ідеальне», «Я_р» – «Я-реальне», «Я_{сб}» – «Я-соціально бажане».

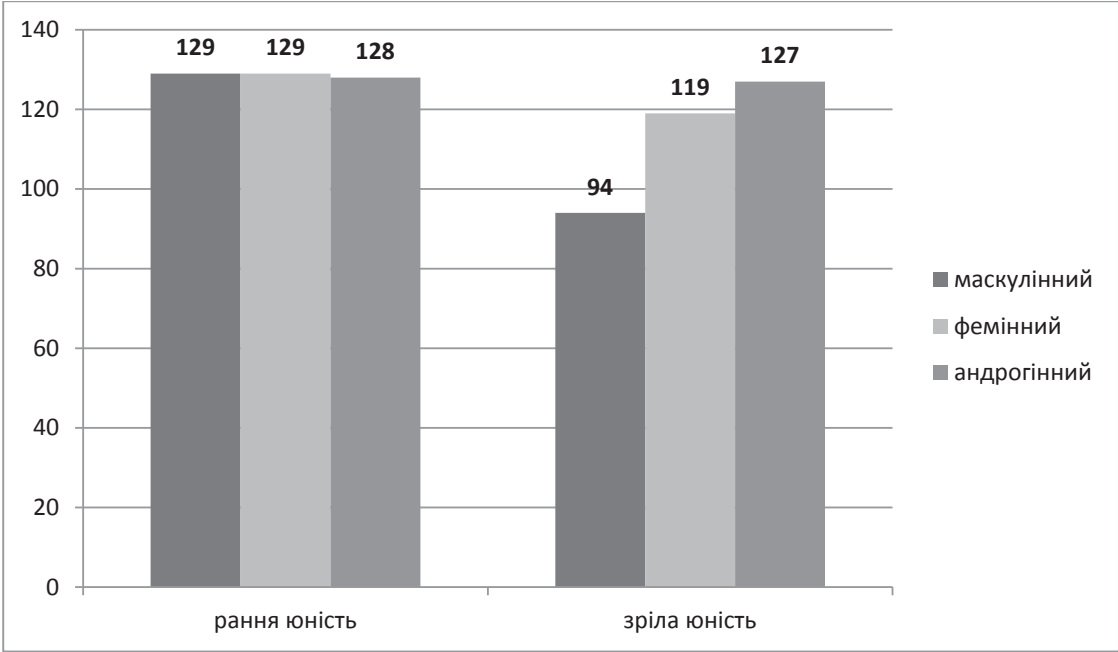

Рис. 3. Гендерна диференціація типів внутрішньоособистісних конфліктів у осіб раннього та зрілого юнацького віку

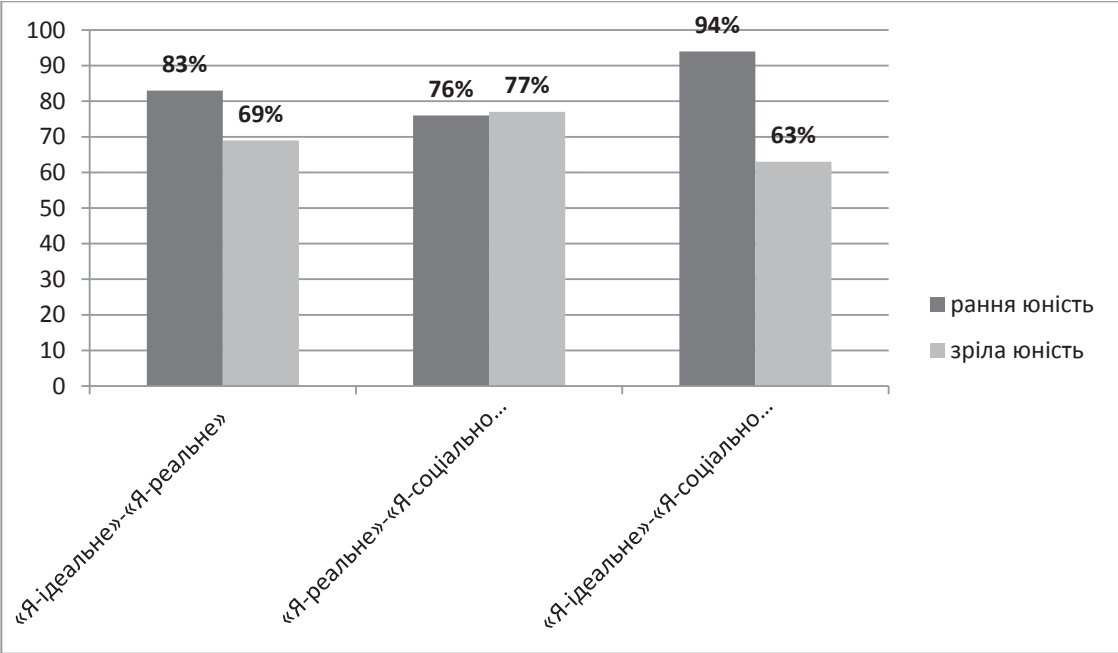
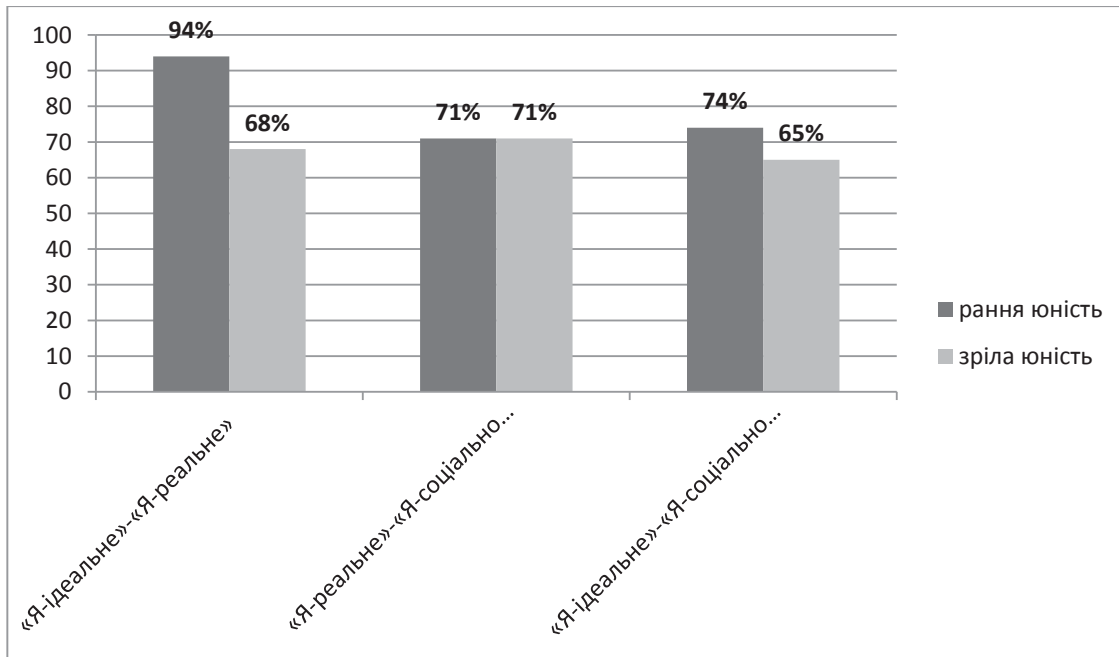

Рис. 4. Вікова диференціація типів внутрішньоособистісних конфліктів у осіб чоловічої статі

Також у результаті дослідження було виявлено вікові відмінності типів внутрішньоособистісних конфліктів. Так, порівнюючи між собою результати чоловічої вибірки ранньої та зрілої юності, доходимо висновків, що показники двох типів внутрішніх конфліктів, а саме типу «Я-ідеальне»-«Я-соціально бажане» та типу «Я-ідеальне»-«Я-реальне» в осіб у віці ранньої

юності переважає над аналогічними показниками внутрішніх конфліктів у осіб у віці зрілої юності. Що стосується конфлікту типу «Я-реальне»-«Я-соціально бажане», тут показники несуттєво, проте відрізняються з перевагою на 1% в осіб у віці зрілої юності (див. рис. 4).
Щодо вікового порівняння результатів дослідження респондентів жіночої частини ви-

Рис. 5. Вікова диференціація типів внутрішньоособистісних конфліктів у осіб жіночої статі

бірки маємо подібні результати до чоловічої вибірки у перевазі показників внутрішніх конфліктів типу «Я-ідеальне»-«Я-реальне» та «Я-ідеальне»-«Я-соціально бажане» в осіб раннього юнацького віку. Що стосується конфлікту типу «Я-реальне»-«Я-соціально бажане» виявлені показники є однаковими в обох вікових категоріях (див. рис. 5).

Підсумовуючи усе вище сказане, доходимо висновку, що в юнацькому віці типи внутрішніх конфліктів мають не лише ґендерну залежність, а й статево-вікові відмінності свого прояву.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні ґендерних особливостей домінуючих захисних механізмів та їх залежність від типу внутрішньоособистісного конфлікту в юнацькому віці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анцупов А.Я. Конфликтология / А.Я. Анцупов, А. И. Шипилов. – М. : ЮНИТИ, 1999. – 507 с.
2. Городнова Н. Гендерний розвиток особистості / Н. Городнова. – К.: Шк. Світ, 2008. – 128 с.
3. Левин К. Разрешение социальных конфликтов / К. Левин; пер. с англ. И.Ю. Авидон. – СПб. : Речь, 2000. – 408 с.
4. Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяков Г.В. Практикум із загальної психології/ За ред. Т.І. Пашукової. – К.: Знання, 2006. – 203 с.
5. Фанталова Е.Б. Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта / Е.Б. Фанталова. – Самара: Издательский дом БАРАХ-М, 2001. – 62 с.
6. Шапран Т.М. Психологічна модель внутрішнього конфлікту особистості / Т.М. Шапран // Вісник Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. – 2017. – №1(6). – С. 162-165.